

Ouderen signaleren tekorten publieke ruimte

Problemen met hangouderen?

Matthijs Uyterlinde, Kees Penninx en Lia van Doorn

Vrijwel ieder dorp heeft van oudsher een 'leugenbankje' waar een groepje ouderen, meestal mannen, de dagen slijt in het gezelschap van gelijkgestemden. Sinds kort lijken deze onschuldige oudjes echter spanning en conflicten te veroorzaken, want de media berichten de afgelopen jaren met regelmaat over problemen met hangouderen.

In een winkelcentrum in Oude Pekela werd in 2005 een samenscholingsverbod voor ouderen afgekondigd, omdat ze vervelende opmerkingen zouden maken naar het winkelend publiek. De ouderen zochten hun heil elders, maar dat leidde tot aanvaringen met de lokale hangjeugd. In Almere ontzegde de franchisehouder van de McDonalds een groep ouderen de toegang tot zijn etablissement, omdat ze er urenlang teerden op één kopje koffie. De ouderen voelden zich verstoten en klaagden dat er voor hen geen geschikte voorzieningen waren.

Onderzoek

Voor Movisie vormde deze commotie aanleiding om te onderzoeken wat er werkelijk aan de hand was. Niet alleen vroegen we ons af of er feitelijk sprake is van overlast, ook wilden we weten hoe ouderen die veelvuldig in groepsverband verblijven in de openbare ruimte, deze vorm van tijdsbesteding zelf ervaren. Voelen zij zich veilig op straat, ook na alle negatieve aandacht in de media? Zoeken zij elkaar op 'bij gebrek aan beter'? Is er sprake van eenzaamheid? Ligt er wellicht een taak voor het welzijnswerk om deze groep op te vangen?

In onze verkenning van de praktijk vonden wij bijzonder weinig terug van alle gemelde vormen van overlast. Op vijf

onderzoeklocaties, in grote en kleine steden, in de Randstad en daarbuiten, spraken wij uitvoerig met hangouderen en met omstanders, zoals winkeliers, toezichthouders en voorbijgangers. De hangouderen van vandaag doen niets anders dan de mannen die elkaar op het leugenbankje in het park, bij de ophaalbrug of in de haven sterke verhalen vertelden. Soms is er sprake van lichte spanningen, maar de ouderen

Hangouderen vormen een toegevoegde waarde in het straatbeeld

beschikken over voldoende zelfregulerend vermogen om aanvaringen te voorkomen. Volgens veel omstanders vormen de hangouderen bovendien een toegevoegde waarde in het straatbeeld. Hun aanwezigheid zorgt voor sociale controle en levendigheid. Als kenners van hun stad, dorp of wijk wijzen ze bezoekers de weg: 'We zijn soms net de VVV'.

Niet van tafel

Hoewel hangouderen dus niet synoniem mogen worden gesteld met problemen en overlast, concluderen wij ook dat het verschijnsel daarmee niet van tafel mag worden geveegd. In een vergrijzende samenleving met steeds meer ouderen die geen genoeg meer nemen met een verblijf achter de geraniums, zal dit fenomeen naar verwachting verder groeien. In een poging de schaal van het verschijnsel te beschrijven hebben we de kleine, alledaagse leugenbank als uitgangspunt genomen. Door onze eigen observaties te verbinden met statistieken van het CBS, komen we tot een ruwe schatting van 70.000 tot

Het rapport 'De openluchtsociëteit: hangouderen en de kwaliteit van de publieke ruimte' verscheen begin februari 2008 en is te downloaden op www.movisie.nl of te bestellen bij Annuska Exel, a.exel@movisie.nl. KEI kenniscentrum stedelijke vernieuwing richt zich op de transformatie van de bestaande stad en van de naoorlogse wijken in het bijzonder.

We lijken te maken te hebben met een meer assertieve generatie ouderen.

90.000 ouderen in Nederland die regelmatig in gezelschap hun tijd doorbrengen in de publieke ruimte. Nu al is zichtbaar dat de groepen groter worden. Op mooie dagen is een groep van tien tot twintig ouderen geen uitzondering meer.

We lijken te maken te hebben met een meer assertieve generatie ouderen die minder geneigd is zich terug te trekken uit de publieke ruimte dan hun voorgangers. In combinatie met een maatschappelijk klimaat waarin ouderen er vaak niet best vanaf komen, is het goed denkbaar dat dit in de toekomst leidt tot spanning en conflict. Temeer omdat aantrekkelijke publieke ruimten relatief schaars zijn en de ouderen elkaar het liefst ontmoeten op plekken waar sprake is van levendigheid en diversiteit. Plekken dus waar anderen hun boodschappen doen, op terrassen zitten of naar hun werk gaan; plekken waar soms ook groepen jongeren elkaar ontmoeten.

Onvrede

Bovendien bestaat onder de geïnterviewde ouderen veel onvrede over de kwaliteit van de openbare ruimte. Veel pleinen, parken en winkelcentra zijn niet geschikt om in hun ontmoetingsbehoeften te voorzien. Een aanzienlijk deel van de ouderen kampt met fysieke beperkingen en verplaatst zich met een scootmobiel, rollator, wandelstok of rolstoel. Ze stuiten op obstakels in de openbare ruimte als stoepranden en drempelels, losliggende stoeptegels en hindernissen zoals reclameuitingen van middenstanders. Iedere ambtenaar en ontwerper die zich bezighoudt met de inrichting van de openbare ruimte, zou daarom eens met een scootmobiel moeten rijden over de pittoreske kinderkopjes in de binnenstad waar veel gemeen-

tebesturen vanuit esthetisch en toeristisch oogpunt zo trots op zijn. Ook het gebruikscomfort van de ontmoetingsplekken is in de ogen van veel ouderen ondermaats. Er zijn vaak te weinig bankjes en de bankjes die er staan hebben een lage zit, geen rugleuning of zijn gemaakt van kille materialen zoals beton of staal. Het onderhoud laat nogal eens te wensen over en regelmatig zijn ze verzakt. Bovendien zijn ze vaak ongelukkig geplaatst: ze staan op plekken die geen beschutting bieden tegen weer en wind of ze staan met de rug naar de levendigheid die de ouderen juist graag opzoeken.

Beste plek ongereguleerd

Hoewel de ontmoetingsplekken voor ouderen in veel gevallen dus tekortschieten, bepleiten wij nadrukkelijk niet om ontmoetingsplekken te realiseren die exclusief op ouderen zijn toegesneden. Ouderen treffen elkaar het liefst op plekken die levendig en voor iedereen toegankelijk zijn. Elkaar ontmoeten in de buitenruimte is voor hen een bewijs dat ze er nog bijhoren, dat ze midden in de samenleving staan en nog niet verbannen zijn naar de zijlijn. Hangplekken speciaal voor ouderen kunnen daarentegen een stigmatiserende werking hebben. Als het gaat om de verblijfskwaliteit van de publieke ruimte is in Nederland nog een wereld te winnen. Meer veiligheid, betere toegankelijkheid en hoogwaardige ontmoetingsplekken zijn de wensen van de hangouderen met wie wij spraken. Investeren in verblijfskwaliteit en toegankelijkheid komen niet alleen hangouderen ten goede. Ook mindervaliden en ouders van jonge kinderen (kindervagens) hebben vaak moeite om zich in de publieke ruimte te bewegen. Zij hebben in grote lijnen hetzelfde programma van eisen en zijn dus evenzeer gebaat bij een hoogwaardig verblijfsklimaat. Niet alleen voor gemeenten en ontwerpers van de parken en pleinen ligt hier een opgave. Ook de semi-publieke ruimte van het winkelcentrum, doorgaans eigendom van vastgoedbeheerders, kan bijdragen aan het ontmoeten en aangenaam verblijven van verschillende groepen.

Foodcourts

Daarbij valt te leren van de foodcourts in de Verenigde Staten, Canada en diverse Aziatische landen: overdekte pleinen met tafeltjes en stoelen, omringd door verkooppunten van diverse eet- en drinkwaren. Consumeren is niet verplicht, hooguit verleidelijk. Het zijn plekken waar ouderen elkaar graag ontmoeten. Door hun aanwezigheid dragen ze bij aan een gezellige en ontspannen sfeer en trekken ze ook andere gasten aan. Dat is precies waar het de nabijgelegen voedselcounters en winkeliers om te doen is. Op gezette tijden verstrekken ze de ouderen kortingsbonnen of een gratis kopje koffie. Want een gemoedelijke, positieve sfeer in het winkelcentrum is goed voor de omzet.

Mathijs Uytendaele en Kees Penninx zijn werkzaam bij Movisie, kennis en advies voor maatschappelijke ontwikkeling. Lia van Doorn is lector Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening bij de Hogeschool Utrecht.